

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ЖӘНЕ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ИНСТИТУТЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АБАЯ
ИНСТИТУТ ФИЛОЛОГИИ И ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ABAI KAZAKH NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF PHILOLOGY AND MULTILINGUAL EDUCATION

«КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ - ӘЛЕМДІК БІЛІМ ҚАУЫМДАСТЫҒЫНА ЕНУДІҢ НЕГІЗГІ ЖОЛЫ:
ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫ»
АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫ

11 сәуір 2014 жыл

МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ОСНОВНОЕ УСЛОВИЕ ИНТЕГРИРОВАНИЯ В
МИРОВОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ СООБЩЕСТВО:
ОПЫТ И ВНЕДРЕНИЯ»

11 апреля 2014 год

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE MATERIALS
«MULTILINGUAL EDUCATION AS THE GATE OF INTEGRATION
INTO THE EDUCATION WORLD COMMUNITY:
ITS EXPERIENCE AND IMPLEMENTATION»

April 11, 2014

Алматы, 2014

7. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А. Білім, 2008.

8. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан жолы- 2050: бір мақсат,бір мүдде,бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауы, 18.01.2014.

Резюме

В этой статье рассматривается использование инновационных технологии в учебном процессе, который является существенным фактором современного урока, способствующий повышению активности учащихся через повышение мотивации, индивидуализации процесса обучения.

Resume

This article deals with the use of new technology and its importance in teaching process. It is considered as a vital factor of the modern lessons promoting students' activities through rising motivation and individualization of the teaching process.

Н.А. Суттибаев., Б.Н. Бекмашева., Б.Б. Тулеубаева әл- Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан

КӘСІБИ-ШЕТТІЛДІК ДАЯРЛАУДА ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру, шетел тілінде сөйлеуге дайын болу оқудың негізгі мақсаты болып табылады. Шетел тілін білу мәдениетаралық өзара әрекеттің сәтті жүруіне кепілдік бермейді. Көп зерттеушілердің пікірінше білім алушылар мәдениетаралық тілдесуге дайын емес және шеттілдік мәдениетті үйренудің маңыздылығын жете бағаламайды.

Тірек сөздер: мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілік, шетел тілі, мәдениетаралық тілдесу жағдаяты, қарым- қатынас.

Білім алушыға қатысымдық құзыреттіліктің даму белгілері:

1) Лингвистикалық құзыреттілік – фонологиялық, лексикалық, грамматикалық құбылыстарды білу; тілдік құралдармен оқып жатқан елдің тілдің жүйелі білу; грамматикалық дұрыс сөйлемдерді продукциялай білу; лингвистикалық талдау жасай білу.

2) Социоллингвистикалық құзыреттілік – тілдік формаларды таңдай білу, мәтінге байланысты оларды пайдалану және қайта құру; тілдік және тілдік емес тілдесуді жүзеге асыра білу.

3) Дискурсивтік құзыреттілік – оқу үдерісі кезінде жағдаятқа байланысты мәтіннің құрылымы; мәтінді жүйелей білу; қатысымдық мақсатқа сай келетін дискурс түрін таңдай білу; диалог жүргізе білу.

4) Социомәдени құзыреттілік – оқып жатқан елдің тілдік мәдениетін білу; балама лексикасын білу; бағдарламалар мен фильмдер көру кезінде тарихи-мәдени оқиғаларды дұрыс түсіндіре алу; астарлы ойларды түсіне білу.

5) Стратегиялық құзыреттілік – мәтіннің мазмұнын атауына, кіріспесіне немесе белгілі жүйесіне (кесте, график, диаграмма) қарап анықтай білу; сөйлесу кезінде таныс емес сөздердің мағынасын жағдаятқа қарай түсіне білу.

6) Әлеуметтік құзыреттілік – оқып жатқан тілдегі елдің негізгі құндылықтары мен салт-дәстүрлерін білу; негізгі әлеуметтік проблемаларын білу; серіктеспен қарым-қатынасқа түсе білу; өзін жағдаятқа байланысты ұстай білу.

7) Ақпараттық құзыреттілік – шеттілдік деректерден керекті мағлұматтар таба білу; мағлұматты бір жүйеден екіншісіне аудара білу (кестеден мәтінге, көзбен шолудан кестеге); құрылған мақсатпен құрылған мағлұматтың мазмұнын бере білу; оқу үдерісінде мағлұматтық технологияларды (интернет, аудио, видео, БАҚ және т.б.) пайдалана білу [1].

М.К. Кабардовтың пікірінше, қатысымдық құзыреттілік – бұл этно және әлеуметтік-психологиялық үлгі-нұсқаның, стандарттың, стереотиптердің жүруі [2]. Ал И.А. Зимняяның айтуынша, қиын қатысымдық дағдылар мен іскерліктерді меңгеру, жаңа әлеуметтік құрылымда теңбе-тең іскерлігін қалыптастыру және сөйлесу кезінде шектелу, ырымдары, салт-дәстүрлер, сөйлесу әдебін білу, сыпайылық таныту; ұлттық ділге тән қатысымдық әдісте бағдар ұстау [3].

А.В. Хуторскийдің айтуынша, оқу үдерісіне өту үшін құзыреттілікті іскерлік формасында беру керек. Бұл жағдайда құзыреттілік өзі сәйкес келетін оқу әдісінің мәнін анықтайтын болады. Ол келесі мысалдарды қатысымдық құзыреттілік тұжырымдамасына ұсынады;

- өзін ауызша және жазбаша елестете алу, сауалнама, өтініш, түйіндеме, хат, құттықтау хат жазу;

- өз сыныбын, мектебін, елін мәдениетаралық тілдесу жағдаятында елестете алу, бұл үшін шетел тілі білімін қолдану;
- айналадағы мен алыстағы адамдармен және оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін меңгеру;
- ауызша хабарлама айту, сұрақ қоя білу, диалогты жақсы өткізу;
- түрлі сөйлесу іскерліктерін (монолог, диалог, оқу, хат), лингвистикалық және тілдік құзыреттіліктерді меңгеру;
- топта бірлескен іскерлік тәсілдерін, тілдесу жағдаятында әрекет негіздерін меңгеру; ымыраларды іздеу және таба білу;
- көпмәдениеттік, көпэтникалық және көпконфессионалдық қоғамда тарихи күретаымыр және әртүрлі ұлттық жалпылық пен әлеуметтік топтардың дәстүрлерді білудің негізінде құрылған позитивтік дағдылар тілдесуіне ие болу [4].

Қатысымдық құзыреттіліктің келесі құрамдас бөліктер көрініс алады:

Қатысымдық құзыреттілік

Лингвистикалық құзыреттілік
Дискурсивтік құзыреттілік
Әлеуметтік құзыреттілік
Социолингвистикалық құзыреттілік
Социомәдени құзыреттілік
Стратегиялық құзыреттілік

Кесте 1. Қатысымдық құзыреттілік

Ал И.Л. Бим өзінің жұмыстарында қатысымдық құзыреттіліктің келесі құрамын атап кетеді: [5].

Қатысымдық құзыреттілік

Тілдік құзыреттілік
Сөздік құзыреттілік
Социомәдени құзыреттілік
Тематикалық құзыреттілік

Кесте 2. И.Б. Бимнің қатысымдық құзыреттілігі

Осы екі кестеден көріп тұрғанымыздай қатысымдық құзыреттілік басқа да құзыреттілік түрлерін, яғни лингвистикалық құзыреттілік, социолингвистикалық құзыреттілік, дискурсивтік құзыреттілік, социомәдени құзыреттілік, әлеуметтік құзыреттілік, стратегиялық құзыреттілік, тілдік құзыреттілік, сөздік құзыреттілік, тематикалық құзыреттілік қамтиды. Екі кестеден И.Л. Бимнің ұсынып отырған қағидасындағы ерекшелікті анық аңғаруға болады.

Қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру кезінде қатысымдық әдістемені қолдану маңызды. Осыған байланысты білімдік үдерісті қатысымдық деп атауға мүмкіндік беретін төмендегі сипаттамалармен жүрген дұрыс:

1. Шеттілдік білім болуы;
2. Шынайы тілдесу;
3. Тұлғалық ой;
4. Кез-келген әрекеттің мотивациялануы;
5. Ойлау белсенділігі;
6. Тілдесудің басқа сөз әрекетімен байланысы;
7. Жағдаят өзара қатынас жүйесі секілді;
8. Функционалдық;
9. Жаңалық және эвристілік;
10. Проблемалық.

Барлық құрамдас қатысымдық құзыреттіліктің өзара қатынасын қалыптастыруды қамтамасыз ету:

1. Қатысымдық іскерліктің дамуы (тілдік білім мен дағдының дамуымен бірдей), дәлірек айтсақ:
 - Әр түрлі қиын емес мәтіндердің мазмұнын оқи және түсіне алу (түгелімен немесе негізінде);
 - Тұрмыстық, мәдени тілдесу негізінде ауызша диалог құра білу;

- Өзі туралы, өзін қоршаған орта туралы қысқаша ауызша монолог құра білу, оқыған мәтіннің мазмұнын бере білу;

- Қарапайым мағлұматты жазбаша бере білу, хат жаза алу.

2. Жаплы оқулық және арнайы оқулық іскерліктерді дамыту (оқи алу іскерлігі-кітаппен, оқулықпен, анықтамалық әдебиетпен жұмыс істеу, аударманы пайдалану).

3. Өтемдеуіш іскерліктің дамуы (тілдік амалдардың тапшылығы кезінде синонимді қолданудың арқасында қиын жағдайдан шығу).

4. Мәдениетті меңгеруге оқушыларды тәрбиелеу, бұл төмендегіні қалыптастыруға негіз болады:

- адамгершілік құндылықтар жүйелері;

- әлемге эмоционалдық қатынас;

- шетел тіліне, ұлттық мәдениетіне, өзара түсінушілік, толеранттылықа жақсы қатынаста болу;

- шетел тілін оқудың маңыздылығын түсіну.

5. Білім алушыларда ізденушілік іскерлігін дамыту:

- тілдік және танымдық қабілеттіліктерді;

- бағдарларды, сезімдерді және эмоцияларды;

- шетелдік тілдесуге түсу қабілеті және дайындығы, шетел тілінде өз бетімен білімге деген қажеттілік.

6. Шетел тіл амалдарының құрылуы:

- өз ойлау ерекшелігін түсіну;

- оқып жатқан тілді ана тілімен салыстыру, әр тілдің ерекшелігін сезіну;

- елдің мәдениет, тарих және салт-дәстүрлері туралы білу;

- ұлттық мәдениеттің (өзінің және өзгенің) жетістіктері туралы [6].

Қорыта кеткенде, шетел тілін оқыту барысында қатысымдық құзыреттілікті дамыту өте маңызды. Шетелдік ғалымдардың пікіріне сүйене отырып, шетел тілі сабағында қатысымдық құзыреттіліктің маңыздылығына көзіміз жетті. Қатысымдық құзыреттіліктерді дамытуда мына мәселелерге көңіл аудару қажет:

- өзін ауызша және жазбаша түсіндіру, сауалнама, өтініш, түйіндеме, хат, құттықтау хат жаза алу,

- өз тобында, білім ордасында, елін мәдениетаралық тілдесу жағдаятында елестете алу,

- айналадағы мен алыстағы адамдармен және оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін меңгеру;

- ауызша хабарлама айту, сұрақ қоя білу, диалогты құра алу;

- түрлі сөйлеу іскерліктерін (монолог, диалог, оқу, хат), лингвистикалық және тілдік құзыреттіліктерді меңгеру;

- топта бірлескен іскерлік тәсілдерін, тілдесу жағдаятында әрекет негіздерін меңгеру; ымыраларды іздеу және таба білу;

- көпмәдениеттік, көпэтникалық және көпконфессионалдық қоғамда тарихи күретамыр және әртүрлі ұлттық жалпылық пен әлеуметтік топтардың дәстүрлерін білудің негізінде құрылған позитивтік дағдылар тілдесуіне ие болу.

Сонымен аталған мәселені қорыта келе біздің пайымдауымызша мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыруда өзге мәдениет өкілдерімен шынайы қарым-қатынас орнату мақсатында өзге мәдениет ерекшеліктерін және де өз мәдениетінізді құрметтей отыра, мәдениетаралық қатысымдық негізінде өзара түсіністік қабілетін қалыптастырып, оны мақсатқа бағытталған түрде қолдана отырып нәтижелі қарым-қатынас орната алу қабілеті болып табылатынын нақты түсіндік.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Садохин А.Г. Введение в теорию межкультурной коммуникации. - Москва: «Высшая школа», 2004 г.

2. Кабардов М.К. Языковые и коммуникативные способности / М.К. Кабардов, Арцишевская Е.В. // Способности и склонности. - М., «Педагогика», 1989 г.

3. Зиня И.А. Ключевые компетентности как результивно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / Авторская версия / И.А. Зиня. - М., Московский исследовательский центр подготовки специалистов. 2004 г.

4. Гальперин П.Я. Актуальные проблемы возрастной психологии. - Москва: Издательство Московского Университета, 1978 г.

5. Бим И.Л. Обязательный минимум содержания основных образовательных программ. - М., «Педагогика», 1999 г.

6. Хухлаева О.В. Психология развития: молодость, зрелость, старость. Учебное пособие. - Москва, «Педагогика», 2002 г.

7. Бим И.Л. «Некоторые проблемы обучения диалогической речи». - Иностранные языки в школе. 1979, №5, 20 б.

8. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. «Методика обучения иностранному языку в средней школе». - Москва: Просвещение, 1991, 82 б.

Резюме

В статье рассматривается развитие и важность межкультурной коммуникативной компетентности в ходе профессионально-ориентированному обучению.

Resume

This article deals with development and importance of intercultural communicative competence while studying the professional oriented course.

Р.К. Оразова- аға оқытушы Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан

АУДАРМАДАҒЫ ЛАКУНДАР

Мақалада қазақ және араб тілдеріндегі туыстық атауларды салыстырмалы зерттеу барысындағы олардың лексикалық-семантикалық байланыстары мен оларды аудару барысындағы баламасыз лексикалар, яғни лакун түрлері қарастырылады. Жалпы салыстырмалы тіл білімінде құрылымдары әртүрлі қазақ және араб тілдері секілді тілдерді салыстырудың көптеген қырлары әлі ашылмаған. Туыстық атаулар ішкі жүйесіндегі терминдердің көптігімен, олардың сан-салаға тармақтануына байланысты күрделенген қатынастарымен ерекшелетін күрделі жүйе болып есептеледі. Сондықтан бірқатар зерттеушілер, этнограф, лингвистер бұл жүйеге логико-математикалық (компоненттік, сипаттамалы, классификациялық) әдістерді қолданады. Бұл олардың компоненттерін табу үшін, сол арқылы оның күрделі құрылымын игеріп, түсінікті жеңілдету үшін тиімді деп санайды кей ғалымдар.

Түйін сөздер: салыстырмалы тіл білімі, туыстық атаулар, баламасыз терминдер.

Лакуна латынның *lacuna* – углубление, впадина, полость сөзінен шыққан, орыс-қазақ сөздігінде шұңқыр, кемістік, мәтіннің ашық жері деп аударылады. Әлеуметтік-мәдени факторларға байланысты лакундар өздерінің бөтендігімен, түсініксіздігімен ерекшеленеді. Тілдік лакун бірнеше түрге бөлінеді: лексикалық жекелей ұлттық (өзіне ғана тән) түсінікті білдіретін сөздер болғандықтан басқа тілде баламасы жоқ; грамматикалық бір немесе бірнеше туыстас тілдерге тән арнайы формалар; стилистикалық жеке бір тілдегі сөздер мен формалардың ерекше стилистикалық мәні. Лакундар қатарына кейде басқа да тілдік фактілерді жатқызады, мысалы: «ашық жерді толтыру амалы, дұрыс мағынасын жеткізу үшін сөзді бөлшектеу, қарым-қатынас актілерінің этикеті». Бұл жұмыста біз лексикалық лакундарды, яғни «баламасыз лексикаларды» қарастырамыз. Түркі тілдес халықтардың, оның ішінде қазақ халқының туыстық қатынастарға ерекше мән беретінін ескерсек, бұл сөздердің аудармада белгілі бір қиындықтарға кездестірені даусыз. Жалпы, лакунның мағынасы «то, что есть в одной локальной культуре, и чего нет в другой, как у Ч.Хоккета «holes», у К.Хейла «gar», у Сорокина «лакун» [1]. Көркем әдебиетті аудару кезінде де сөздің тікелей баламасы емес, сол елдің мәдени ерекшеліктерін ескере отырып, мағынасын ашу қажет.

Туыстық жүйесі ұлттық мәдениеттің айнымас бөлшегі болғандықтан, ерекше түсінікті білдіретін баламасыз сөздер көптеп кездеседі. Бөтен мәдениетті түсінудің толық дәрежесі В.П.Беляниннің айтуынша: «зависит от размеров культурологической дистанции между культурами»[2]. Қазақ мәдениеті мен араб мәдениетіндегі діни ортақтықтан басқа салт-дәстүрдегі көптеген алшақтықтар мен түсініксіз сөздер мәдени аралық қатынасқа нұқсан келтіруі мүмкін. Бірқатар мамандардың айтуы бойынша, тілдің әлеуметтік-мәдени табиғаты негізінен оның лексика-семантикалық құрылымында байқалады. Н.Г. Комлевтің айтуы бойынша: «тілдің сыртқы құрылымдық-таңбалық жағынан шығып кеткен өзіндік ерекшеліктері көбінесе сол тілде сөйлейтін ұлттың әлеуметтік өмірімен байланысты тілдің лексика-семантикалық сферасында кездеседі»[3]. Ғалым К.З.Хусамеддин тілдің лексикалық единицалары мен олардың семантикалық мөлшерін нақты анықтау сол тілде сөйлеушілердің мәдени құрылымымен танысқанда ғана мүмкін болатындығын айтады [4]. Бұл анықтамамен келіспеу мүмкін емес, өйткені, тілдің алғашқы мағыналық құрылымы лексеманың (дәлірек семеманың) дәрежесінде анықталады, әрине тілдік құрылымның морфема және де басқа тілдік дәрежеде анықталу мүмкіндігін жоққа шығармаймыз. Ал, Р.А. Будагов тілдің грамматикасы мен әлеуметтік табиғатын нақтылай отырып, «дегенмен де грамматиканың қоғамдық функциялары лексиканың қоғамдық функцияларына қарағанда азырақ байқалады» деген қорытындыға келеді [5].

Егер бір тілдің ішкі компоненттік талдауында бір жүйедегі компоненттердің өзара байланысы көрінсе, салыстырмалы талдау кезінде әртүрлі тілдердегі туыстық терминдер тобы мен жекелеген терминдердің дифференциалдық белгілері анықталады. Яғни, әртүрлі тілдегі терминдердің бір-бірімен сан жағынан да, мағына жағынан да сай келе бермейтіні анықталды. Осы тұрғыда компоненттік талдау барысында бір тілдегі кейбір терминдер мен түсініктердің басқа тілдердегі баламасының кездеспейтінін байқадық.

Kassymbekova A.T.	The role of epithets in the English and Kazakh languages	198
Байжигит Б. С.	Абсурд в речевой организации романа Е.Клюева «Между двух стульев»	200
Тлеугабылова З.А., Исмаилова Г.А.	Қашықтықтан білім беру қазіргі заманғы оқыту технологиясы ретінде	202
Султанқұлова Ш.У., Мысекеева А.Б.	Инновациялық технологияларды оқу үрдісіне енгізудің тиімділігі	205
Суттибаев Н.А., Бекмашева Б.Н., Тулеубаева Б.Б.	Кәсіби-шетілдік даярлауда шетел тілі мұғалімінің мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілігін дамыту	208
Оразова Р.К.	Аудармадағы лакундар	211
Абылқасова А.Б., Мадиева З.К., Карабаева Б.Н.	Ағылшын мақал-мәтелдерінде хайуанаттардың сипаттамасы және олардың қазақ тіліндегі баламасы	213
Мухатова М.С.	К проблеме определения понятия языкового сознания	216
Төлеева Қ.	Парсы және қазақ әдеби байланыстарының жетістіктері	220
Сундетбаева Г. К.	Тұлғааралық конфликттердің өзара әрекеттеріндегі түрлі сфералар және позитивтік қызметтер	222
Мусадана	Языковые средства создание комического эффекта в художественном произведении	225